بهترین اعمال نزد خداوند

روی الشیخان، البخاري ومسلم عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ -رضي الله عنه- أنه قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم-: أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؟ قَالَ: الصَّلَاةُ عَلَى وَقْتِهَا. قُلت: ثُمَّ أي؟ قَالَ: بِرُّ الْوَالِدَيْنِ، قُلْت: ثُمَّ أيّ؟ قَالَ: الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. وَرويا أيضاً عن أبي بكرة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «ألا أُنَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الكَبَائِرِ ثلاثاً قُلْنَا: بَلَى، يَا رَسُول الله، قَالَ: الإِشْرَاكُ بالله، وَعُقُوقُ الوَالِدَيْنِ، وكان مُتَّكِئاً فَجَلَسَ، فَقَالَ: أَلاَ وَقَوْلُ الزُّورِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا حَتَّى قُلْنَا: لَيْتَهُ سَكَتَ.»

امام بخاری و مسلم از عبدالله بن مسعود رض الله عنه روایت کردند که عبدالله می‌گوید: از پیامبر ﷺ پرسیدم کدامین عمل نزد خداوند پسندیده‌تر است؟ فرمودند: ادای نماز در وقت آن. پرسیدم: پس از آن کدام عمل پسندیده‌تر است؟ فرمودند: خدمت پدر و مادر، باز گفتم: پس از آن چه عملی بهتر است؟ فرمودند: جهاد در راه خدا. و همچنین بخاری و مسلم از ابی بکره روایت کردند: که پیامبرﷺ سه بار فرمودند: آیا شما را به بزرگترین گناهان بزرگ خبر دهیم؟ ما گفتیم: آری؟ خبر دهید. فرمودند: شرک به خداوند و نافرمانی پدر و مادر از بزرگترین گناهان است و حضرت پیامبر ﷺ تکیه داده بودند نشستند و فرمودند: هان! بپرهیزید از سخن دروغ و شهادت دروغ، و این جمله را چندین بار تکرار کردند تا این که ما گفتیم: ای کاش سکوت کنند.

شرح: سؤال ابن مسعود رضی الله عنه از پسندیده‌ترین اعمال نزد خداوند، این را می‌رساند که مؤمن در جستجوی تقرب به خداوند است تا به بهترین اعمال به سوی او نزدیکی حاصل کند، و پیامبر ﷺ پاسخ می‌دهد که بهترین اعمال نزد خداوند چند چیز است: اول ادای نماز در اول وقت آن، دوم اطاعت والدین، البته در معروف و امور پسندیده و دورداشتن آزار و رسانیدن خیر به پدر و مادر. سوم جهاد است، جهاد به زبان، جهاد به مال، جهاد به نیزه، به شرط این که در راه خدا و در راه نصرت دین خدا و بندگان مؤمن خدا و در راه گسترش دعوت اسلامی در جهان باشد. و گفته پیامبر ﷺدر حدیث ابی بکره«وَعُقُوقُ الوَالِدَيْنِ» این را ثابت می‌کند که نافرمانی والدین از بزرگترین گناهان کبیره است، همچنانکه خدمت والدین از بهترین اعمال شایسته است، پس نافرمانی والدین که نقطه مقابل آن است از بزرگترین گناهان است. پس تقوای خدا را در خدمت والدین و عدم نافرمانی آن‌ها رعایت کنیم، تا از عذاب خدا نجات پیدا کرده و به نعمت‌های او در اقامتگاه راستین نزد مالک مقتدر رستگار شویم.

راهنمائی‌هایی برای مربی:

۱. آن دو حدیث را بخوان و تکرار کن و شنوندگان هم تکرار کنند تا بدانی که اکثریت آن را حفظ کرده اند.

۲. شرح را به آرامش بخوان و معانی آن را به اندازهٔ فهم آن‌ها تفسیر کن.

۳. به آنان یادآوری کن که خدمت مادر بر خدمت پدر مقدم است، چنانچه بخاری روایت کرده که کسی از پیامبر ﷺ پرسید سزاوارترین مردم برای خدمت کیست؟ پیامبر ﷺ فرمود: مادرت، گفت: پس از آن کیست؟ باز پیامبر ﷺ گفت: مادرت، باز گفت پس از آن کیست؟ پیامبر ﷺ فرمود: مادرت، و برای چهارمین بار که پرسید؟ فرمود: پدرت.

۴- به آن‌ها تذکر ده که والدین پس از مرگ خود هم بر فرزندان خود حقوقی دارند: از آن جمله نماز جنازه بر آن‌ها خواندن، برای آن‌ها آمرزش خواستن و پیمان آن‌ها را پس از مرگ اجرا کردن، و با قوم و خویشان آنان صله رحم به جاآوردن، و دوستان آنان را مورد اکرام قراردادن است.

اصلاح ملی را از اینجا بدست آورید

کابل: تایمني, چهار راهی حاجي محمد داد, سرک ۴, دفتر د جمعیت اصلاح. تیلفون: ۰۷۹۹۳۹۴۰۱۵/ ۲۰۲۲۰۴۳۰۵

کابل: کوته سنگی، سرک سیلو، بلاک های شاداب ظفر، انتشار اصلاح افکار: موبایل: ۰۷۷۸۱۹۱۳۸۲

کابل: شهر نو, چهار راهی انصاری, کتاب فروش رسالت. ۰۲۰۲۲۰۳۳۵۹

کابل: انتشارات مستقبل مقابل بلاک های شاداب ظفر, ۸۸۷۰۳۰۵

کابل: کمپیوتر فروشی الکاموي جاده نادر پشتون, مارکیت نظرمنزل۲ دوکان ۲۳/ . ۰۷۹۹۳۹۰۸۱۹

کابل: کابل ده افغانان کتاب فروشي بیهقی

کابل: انتشارات بنیاد علمی و فرهنگی مسجد جامع پل خشتی ۰۷۹۹۰۱۱۱۱۱ / ۰۷۵۲۲۲۲۲۲۲

ننگرهار: جلال‌آباد, نارنج باغ، عبدالحق مېنه، (دکابل د موټرو اډه) د جمعیت اصلاح ساحوي دفتر ټیلیفون: ۰۰۶۳۲۴۸۰

جلال اباد- اسحاق زی مارکیټ زیرزمیني

ښي لاس ته لومړی دوکان- اصلاح افکار ۰۷۸۷۰۹۰۶۳۰

کندهار: نوی ښار، د هرات سړک، د سړي جامع غرب طرف ته سوري مېنه د امام ابوحنیفه رح تعلیمي او کلتوري مرکز د جمعیت اصلاح ساحوي د تلېفون: ۰۷۰۰۰۳۰۸۲۷۱ ـ ۰۷۰۰۶۶۸۹۴۸

لغمان: مهترلام ښار, حمزه مارکیټ تیلفون: ۷۹۹۴۴۲۹۲۰

هرات: جاده بانک خون، بالا تر از تالار قمر، گذر هشت بهشت، انجمن اخلاق و معرفت تیلیفون: ۰۴۰۲۳۵۵۹۰

بلخ: عقب حمام سره میاشت، مرکز تعلیمی اصلاح ۹۹۶۹۴۲۴۵

کندز: شهر کندز، جاده ولایت، کوچه حاجی میری، مؤسسه تحصیلات عالی سلام ۰۷۸۷۷۰۳۷۲٤

بغلان: پلخمری، مارکیت اتفاق کتاب و قرطاسیه فروشی رسالت ۰۷۷۷٤۷٦٤٦۹ / ۰۷۰۰۵۸۹۸۵۷

لوگر: مرکز, مدینه مارکیت سرک مسجد جامع, کتاب فروش سادات, سید عبدالحمید هاشمی, تیلفون: ۰۷۰۰۰۴۴۹۸۱

لوگر: محمدآغه, واغجان بازار, پهلوی کلنیک حسیل, تیلفون: ۰۷۷۵۴۱۳۸۷۶

پکتیا: د گردیز ښار, مرکزي چوک، د نمایندوحید الله: ۰۷۷۹۲۱۳۸۲۲

خوست: افغان تاور شاته خوست مرکزی طبی لابراتوار دوهم پوړ د جمعیت اصلاح ساحوی دفتر د اکتر محمد گلاب: ۰۷۹۹۱۷۴۵۴۶/ ۰۷۷۷۱۷۴۵۴۶

تخار: بازارچه کتاب دکان مولوی حبیب الرحمن ۰۷۷۹۶۳۴۱۹۲

بدخشان فیض آباد: ۰۷۷۵۲۷۰۵۰۸ / ۰۷۰۷۸۳۱۳۶۴

زابل: ۰۷۰۰۳۰۱۹۴۸

فراه: جاده مخابرات دست راست مرکز علمی و فرهنگی توحید ۰۷۰۳۲۰۲۰۴۴

کونړ: د معارف ریاست ته مخامخ د جمعیت اصلاح ساحوي دفتر

پیشور: مرکز فرهنگی اسلامی افغانستان/ تیلفون: ۱۵۸۵۲۷۹۵

قیمت یک شماره ۱۰ افغانی

جمعیت اصلاح افغانستان

بخش نشرات و فرهنگی

هفته نامه اصلاح اونیره

د اسلام د اصیل فهم منبر

Email:eslahmilli@gmail.com

www.eslahonline.net

دلیکوال پلاوي تر نظر لاندې

دامتیاز خاوند:

جمعیت اصلاح وانکشاف اجتماعی افغانستان

رئیس هیأت تحریر:

عبدالفتاح جواد

مدیر مسئول:

نقیب الله حمید 0774327438

آدرس بانکی: جمعیت اصلاح وانکشاف اجتماعی افغانستان کابل بانک
A/c No=1001202080036
(افغانی)

آدرس بانکی: جمعیت اصلاح وانکشاف اجتماعی افغانستان کابل بانک
A/c No=1001201080036
دالر امریکائی

سرمقاله

حکومت

باید د ولس په خدمت کې وي!

سره له دې چې په هېواد کې په تېرو دیارلسو کلونو کې په بیلونونو ډالره مصرف شول، که څه هم په دې ډالرو کې ډېرې بېرته غرب ته انتقال شوې او د نویو ټوکیدلو سیاسي څېرو جیبونه هم ښه ډک شول، خو سره له دې تر اوسه یوازې په ښاري سیمو کې هم د خلکو لپاره د اساسي ضرورتونو اسانتیاوې برابرې نه شوې، کلي او لرې پرتې سیمې خو لا پرېږدئ.

نن یوازې د کابل ښار کې هم د برېښنا ستونزه نه ده حل شوې، سړکونه له وار وار جوړېدو وروسته هم خاورین دي، روغتیایي خدموتونه د نشت برابر دي او یاهم په ډېره لوړه بیه چې یو عام افغان د هغه له بوجه نه شي وتلای، او په ښار کې د ټرانسپورټ هېڅ منظم نظام نه شته، ترڅو خلک ترېنه په ارزانه بیه ګټه پورته کړي.

بلخوا د ګوتو په شمار کسان داسې ماړه شول چې په دې وران هېواد کې هم داسې عصري قیمتي وسائل استعمالوي چې اکثره د اروپا او عربي خلیجي هېوادونو مالداره هم د هغو وسایلو له رانیولو په شا کېږي.

دلته اکثره حکومتي چارواکي له هېواده بهر هم یوه دوه کوره لري، او په میاشت نیمه کې د چکر لپاره بهرنیو هېوادونو ته ځي.

دلته حکومت د دې لپاره دی چې پر خلکو خپل حکم وچلوي، نه داچې د خلکو خدمت وکړي، دلته هر افغان باید د ځان لپاره د ژوند هر ضرورت برابر کړي او حکومت په دې اړه هېڅ مسؤولیت نه لري، او یوازې د مالیې اخیستل د حکومت کار دی. رشوت خو یو اضافي شی دی چې باید هېوادوال یې د یوې تذکرې د اخیستلو پر مهال هم حکومتي چارواکو ته ورکړي.

نن سبا چې د انتخاباتو کوم بازار ګرم دی، دا هم د غربي سرمایې داري نظام پر بنسټ د پیسو پر زور روان دی، او اکثره سیاسي لوبغاړي په اقتصادي لحاظ له ولس سره نه یوځای کېدونکی واټن لري، خو بیا هم د ملت دخدمت چیغې وهي. خو کله چې د قدرت پر ګدۍ کېني، یوځل بیاد خپلو شتو پیسو دلا زیاتولو په تکل کې شي او دملت او هېواد چارې یې له یاده ووځي.

دلته د جمهوري ریاست څوکې ته رسېدل هدف دی، نه د خلکو او هېواد خدمت، نو دهمدې لپاره همغه تکراري څېرې دي، چې په یوه او بله بڼه (کله وزیر، کله رئیس او کله ولسمشر) د هېواد او هېوادوالو پر برخلیک برلاسي کېږي او یوازې دځان خدمت کوي او د هېواد او هېوادوالو حالت لاپسې دخرابې پر لور بیایي.

پیام تسلیت جمعیت اصلاح افغانستان بمناسبت حوادث طبیعی اخیر در ولایات شمال کشور

قال تعالی : وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوفْ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الأَمَوَالِ وَالأنفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ . الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُواْ إِنَّا لِلّهِ وَإِنَّـا إِلَيْهِ رَاجِعونَ .أُولَـئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَـئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ".

ترجمه: ما بطور حتم شما را با خوف و یا گرسنگی و یا نقص اموال و جانها و میوه ها می آزمائیم ، و تو ای پیامبر صابران را بشارت ده . یعنی آنهائی را که وقتی مصیبتی بایشان می رسد میگویند: (انا لله و انا الیه راجعون) ما ملک خدائیم و بسوی او باز خواهیم گشت . اینان مشمول صلواتی از پروردگارشان هستند و ایشان تنها راه یافته گانند.

حوادث درد آور سیلاب های تباهکن در ولایات فاریاب، جوزجان، بادغیس و حادثه غم انگیز لغزش زمین در ولسوالی ارگوی ولایت بدخشان ملت مسلمان افغانستان را شدیدا غمگین و متاثر ساخت.

قیادت، اعضاء، همکاران وهواخواهان جمعیت اصلاح افغانستان خود را در غم واندوه ملت افغانستان و تک تک خانواده های قربانیان این حوادث دردناک شریک می دانند وبا ایمان راسخ به قضاء وقدر الهی از بارگاه الله لایزال برای کسانی که در اثر حوادث سیلاب و لغزش زمین جانهای شان را ازدست داده اند مغفرت استدعا نموده و برای مجروحین شفای عاجل وبرای خانواده های مصیبت زده صبر واستقامت تمنا دارند.

بخش خدمات اجتماعی جمعیت اصلاح افغانستان در سرتاسر کشور کمپاین بزرگ جمع آوری کمکهای عاجل به هموطنان سیلاب زده را عملا آغاز کرده است که همچنان ادامه دارد.

جمعیت اصلاح افغانستان به هموطنان عزیز ما در ولایت بدخشان اطمینان می دهد که برادران وخواهران شما در جمعیت اصلاح بر اساس وجیبه شرعی وملی مانند گزشته ، در این لحظات سخت ودشوار مصیبت در کنار مردم خویش قرار دارند و با تمام نیرو برای رسانیدن کمک به خواهران و برادران مسلمان مصیبت زده تلاش می کنند.

جمعیت اصلاح افغانستان از مسؤولین دولتی، مؤسسات ونهادهای خیریه داخلی وخارجی و فرد فرد هموطنان عزیز تقاضا دارد تا بمنظور کمک عاجل و مؤثر برای مردم مصیبت زده بدخشان و متضررین سیلابهای اخیر تشریک مساعی نموده واقدامات فوری بعمل بیاورند.

جمعیت اصلاح افغانستان با تمام امکانات بشری ومادی خویش آماده همکاری با هر تلاش واقدام خیرخواهانه برای کمک وخدمت به متضررین حوادث طبیعی اخیر می باشد.

نصیر احمد نویدی

رئیس شورای مرکزی جمعیت اصلاح افغانستان

دکتور عبدالصبورفخری رئیس جمعیت اصلاح افغانستان:

جمعیت اصلاح با همه امکانات و وسایل، به جمع آوری کمک و رساندن آن به مستحقین ولایات شمال و ولایت بدخشان تلاش نموده است.

- **کمک رسانی جمعیت اصلاح از امروز نبوده بلکه همواره در این عرصه به کمک مردم بی بضاعت پیشتازبوده است.**
- **از اهداف اساسی جمعیت اصلاح رساندن کمک های مادی و معنوی برای مردم مسلمان افغانستان است.**

یادداشت: حوادث اسفبار اخیری که درولایات شمال رخ داد و بعدا رانش بزرگ زمین در ولسوالی ارگو ولایت بدخشان بوقوع پیوست که جان صدها تن را گرفت و صدهای تن باشندگان این مناطق بی خانه و بی سرپناه شدند و حادثه ی بود که نه هر افغان که هر انسان را به گلیم غم واندوه نشاند و آنان را به همکاری و تعاون واداشت. جمعیت اصلاح افغانستان با احساس مسئولیت ایمانی و انسانی ، کمپاین بزرگ جمع آوری کمک های عاجل به این هموطنان را عملا آغاز کرده و تا هنوز ادامه دارد، در رابطه به روش جمع آوری کمک ها و رساندن آن به مستحقینش، هفته نامه اصلاح ملی مصاحبه ی با رئیس جمعیت اصلاح افغانستان محترم دکتور عبدالصبورفخری انجام داده است اینک خدمت خوانندگان عزیزتقدیم می دارد. اداره

اصلاح ملی: عموما جمعیت اصلاح افغانستان در حین وقوع حوادث طبیعی چه اقدامات مددرسانی را روی دست می گیرد و باهموطنانش اظهار همدردی و همکاری می نماید؟

دکتورفخری: اساسا جمعیت اصلاح افغانستان از اهداف اساسی خویش، خدمت گذاری به مردم مسلمان افغانستان را قرارداده و همواره در پی آن است که از نظر مادی یا معنوی به هم وطنان خود کمک نماید. جمعیت اصلاح به طور دایم راه ها و روش های را تجربه می کند تا بدان وسیله برای هم وطنان عزیز همکاری کند و همواره یاورشان باشد.

در پاسخ به سوال مشخص شما باید عرض کنم که جمعیت اصلاح از خودش منابع مالی ندارد، ولی منابع بشری خوب، خود گذر، رضاکار و داوطلب دارد که آنها در وقت وقوع حوادث فعال شده و به میدان عمل می شتابند. تنها نیاز به آن می داشته باشند که از طرف رهبری جمعیت اصلاح راهکارها برایشان توضیح داده شود و برای جمع آوری کمک و رساندن آن به مستحقان آن و روش های مناسب و مفید رهنمون شوند، تا ایشان در مناطقی که حضور دارند یا مناطقی که می توانند حضور یابند، دست به کار شده جهت بدست آوردن کمکهای عاجل به مردم کمک کننده خود شان را برسانند و کمک های ایشان را جلب نموده به مرکز دفتر خدماتی جمعیت اصلاح برسانند و ازآنجا به محل حادثه انتقال داده شود.

اولین دسته ای که کمک می کند خود فامیلی های مربوط به اعضای جمعیت اصلاح است و آنگاه که مردم این ایثار و همکاری را می بینند، مردم به این ها اعتماد کرده کمک های خود را در اختیارشان می گذارند. و روش دیگری که به کار می بریم این است که از تمام وسایل دست داشته خویش جهت راه اندازی کمپاین از قبیل رادیو، خطبه های مسجد، گروه های گشت بر سر دکانها و محلات تجارتی، دفاتر ساحوی، ارتباطات شخصی، چاپ بنرها و نصب کمپ های کوچک در چهار راهی ها، فیسبوک و غیره... استفاده می کنیم.

زمانی که این کمکها به یک اندازه مناسب جمع آوری می شود، نخست جمعیت اصلاح یک تیم را تشکیل می دهد که به محل حادثه رفته سروی انجام دهند و اشخاص مستحق را مشخص سازند همچنان این تیم وظیفه دارند تا نوع کمک را مشخص سازند که متضررین بیشتر به کدام نوع کمک نیاز شدید تر دارند و از آنجا توسط تیلفون به تیم مرکزی خبر می دهند که مردم نیاز بیشتر شان در فلان عرصه است و برای تعدادی که باید کمک شود، کارت های مشخص توزیع می گردد و تاریخ توزیع

مواد و جای آن مشخص می شود و در همان تاریخ مواد مورد ضرورت برای آن عده که کارت بدست آورده اند، توزیع می گردد و اگر چیزی از مواد باقی می ماند برای دیگرانی که بدون کارت حاضر می شوند، نیز داده می شود، این کار سبب می گردد که مردم از نظم و دسپلین کاری جمعیت اصلاح متاثر شده علاقمندی شان را به این نهاد بیشتر سازند، البته برای توزیع منظم مواد مورد ضرورت و حفظ مواد و حمایت توزیع کننده گان، از حکومت محلی و پولیس نیز استفاده صورت می گیرد که غالبا در این مورد گروه های امنیتی مخصوصا پولیس همکار خوب جمعیت اصلاح می باشند.

اصلاح ملی:حوادث اخیر در ولایات شمال بویژه در ولایت بدخشان که جان دست کم سه هزار تن را گرفت جمعیت اصلاح چه نوع مساعدت را در مورد روی دست گرفته است؟

دکتور فخری: همانطوریکه قبلا بیان داشتم جمعیت اصلاح از خودش امکانات مالی ندارد بلکه هر وقتی که حادثه ای واقع می شود، آنگاه ما دست به کار شده به جمع آوری کمک می پردازیم، در رابطه به حوادث سیلاب ولایات شمال و رانش زمین در ولایت بدخشان، جمعیت اصلاح مانند همیشه تمام وسایل خود را به کار انداخته کمپاین وسیعی را در سراسر کشور راه اندازی نموده است که لله الحمد مردم دین دوست و مهربان کشور مان یک مبلغ قابل ملاحظه ای را جهت رساندن کمک به مردم بدخشان و شمال کشور در دست تیم خدماتی جمعیت اصلاح قرار داده اند و این کمپاین هنوز هم جریان دارد، سعی می ورزیم که اولویتهای نیازمندان را از طریق تیم فرستاده مان به محل حادثه شناسایی و مشخص نموده و سپس مطابق آن، مواد خریداری کنیم و به ساحه بفرستیم، آنچه تا هنوز مشخص شده مردم محل به ظروف خانه، فرش و لباس و مواد خوراکه نیاز بیشتر دارند.

تا اکنون از گوشه گوشه شهر کابل و شهر های دیگر صدها هزار افغانی همراه به هزاران متر رخت باب مختلف و مواد خوراکه و لباس و کمپل نو و کهنه جمع آوری شده است، که عنقریب ان شاء الله در دسترس مستحقین آن قرار خواهد گرفت.

اصلاح ملی:این کمک ها را این نهاد چگونه بدست می آورد؟ و چونه آن را به مستحقین می رساند؟ و شما چطور توانستید این اعتماد مردم رابدست بیاورید؟

دکتور فخری: وقتی از این حادثه دلخراش اطلاع یافتیم، کمیسون خدماتی جمعیت اصلاح با رهبری آن تشکیل جلسه داده و راههای گوناگونی را مشخص نمود تا کمکهای مردمی به طور دقیق جمع آوری شود و با امانت داری برای متضررین رسانده شود.

برای رساندن کمکها به مستحقین آن، تیم داوطلبی را قبلا به محل حادثه فرستاده ایم که مستحقین را مشخص سازد و برای آنها کارت توزیع نماید، و تیمی که این اموال را توزیع می نماید، نیز همراه با اموال در راه سفر به آن منطقه قرارداده که به هنگام رسیدن شان در منطقه با کمک بعض اشخاص متنفذ منطقوی و اداره محل و در پیش چشم آنها به طور مستقیم برای مستحقین داده می شود، یکی از اصول جمعیت اصلاح آن است که کمکها را به اربابان و اداره محل تسلیم نمی دهد که خود آنها در آن تصرف کنند بلکه از طریق تیم سرویی که قبلا فرستاده شده و مردم مستحق را تشخیص داده است و نظرعلماء منطقه نیز در تشخیص دادن مستحقین و ملاحظه مستقیم تیم در آن دخیل می باشد، برای آنکه اعتماد مردم نسبت به کار جمعیت اصلاح پا بر جا ماند، تمام مراحل جمع آوری کمک و توزیع آن فلمبرداری می شود و بعد از توزیع مواد، مردمی که کمک کرده اند، در یک محل خواسته شده فیلمهای توزیع کمک برای ایشان نشان داده می شود و آنها هم کمکهای خود را به چشم می بینند که به مستحقین آن رسید، و روش دوم چنین است که هر کمکی که از مردم جمع می شود در حال برای ایشان برگه رسید رسمی داده می شود و تمام رسیدها جمع آوری شده جمع کل آن ذکر می گردد و هر کمک کننده خود می داند که چه کمک کرده بود؟ و به کجا رسیده است؟ جهت اطمینان بیشتر یک مثال می آورم، در سال

گذشته وقتی که در ولسوالی سروبی سیلاب رخ داد، جمعیت اصلاح مانند دیگر نهاد های کمک رسانی به جمع آوری کمک به سیلاب زده گان پرداخت و مردم مختلف چیزهای گوناگون از قبیل کمپل، فرش، موادخوراکه، پول نقد و غیره کمک نمودند، یک تن از مردم سروبی که باشنده کابل بود یک کمپل را با چیزها دیگری کمک نمود تا به متضررین رسانده شود، خود نمی دانست که به چه کسی رسانده خواهد شد؟ ولی پس از چند ماه در نزدیکی های زمستان رفت و در خانه ی یکی از دوستانش شب ماند، در وقت خواب همان کمپل که در کابل برای تیم جمعیت اصلاح داده بود، برایش آورده شد و سخت دچار تعجب شد و پس از آن اعتمادش بر جمعیت اصلاح بیشتر شد.

مهم این است که اگر شخص کارش را صادقانه انجام دهد و الله متعال را حاضر و ناظر بداند، در آن صورت، خداوند هم محبت چنین گروهی را در قلب مردم خیر اندیش جامعه می افگند و آنها برایشان اعتماد می نمایند.

اصلاح ملی: این اقدامات شما پیشینه ی دارد و یا یک حرکت تازه به شمار می رود؟ در مورد همکاری های گذشته تان با مردم متضرر و آفت رسیده برای خواننده گان معلومات ارایه فرمایید.

دکتور فخری: البته برنامه های کمک رسانی جمعیت اصلاح از امروز نیست بلکه جمعیت اصلاح همواره در عرصه رساندن کمک به مردم فقیر و بی بضاعت پیشتاز بوده است، صرف در سال گذشته جمعیت اصلاح برای سیلاب زده گان سروبی، خوست و شکردره برای بیشتر از هفتصد خانواده آسیب دیده کمک رسانده است، گذشته از آن، در تمام زمستان ها تیم خدماتی جمعیت اصلاح در تمام ولایات کشور، جهت کمک به مردم بی بضاعت کمک می رساند، در جریان زمستان گذشته جمعیت اصلاح در ولایات مختلف به بیشتر از سه هزار خانواده فقیر و تنگدست کمکهای زمستانی تهیه نمود و هم چنان جمعیت اصلاح در موسم رمضان برای فقیران کمکهای رمضانی می رسانند که این کار را ما جزء فرهنگ دینی و اصول کاری خویش می دانیم.

اصلاح ملی:شما کمک های دولت و مؤسسات بین المللی را برای افراد متضرر در این ولایات چگونه ارزیابی میکنید؟ به نظر شما نقش دولت در مساعدت با این مردم مصیبت رسیده در جلوگیری از همچو حوادث اسفبار چگونه می بینید؟

دکتور فخری: به هر حال بنده در مورد کمکهای دولت و نهاد های بین المللی، دیده گاه خاصی ندارم، چنانچه از طریقه رسانه ها تعقیب میکنم، امسال دولت افغانستان یک مقدار کمکهای مناسبی را برای متضررین رسانده است، چنانچه دولت اعلان کرده است که در حدود هشتاد و هفت ملیون افغانی را به تمام متضررین ولایات شمال و بدخشان فرستاده است، اگر این رقم درست و دقیق باشد و بعد به مستحقین واقعی آن رسانده شده باشد کمک خوبی است، ولی متأسفانه غالبا این نوع کمکها از طریق اداره های محلی توزیع می شوند که در رساندن دقیق و به وقت آن اشتباهات زیادی صورت میگیرد، با وصفی که نهاد های کمک رسان از طریق رسانه ها بسیار میگویند، ولی زمانی به واقعیت نگاه می کنی آن چنان نیست که ادعا شده است، این امر نشان دهنده آن است که شاید در مدیریت کمک رسانی نقایص وجود داشته باشد و یا آنکه افراد رده های پایین ممکن است صادقانه کمکها را نرسانند.

به هر تقدیر، از مسؤولیت کلان دولت آن است که در قسمت ساختن سرپناه برای بی جا شده گان و تعیین محلی که در آن خانه های آباد گردد همکاری نماید، زیرا که این کار از توان مردم و نهاد های مردمی مانند جمعیت اصلاح شاید بیرون باشد.

اصلاح ملی:در آخیر پیام تان برای مردم این کشور و دولت افغانستان در رابطه با این حوادث اخیر چیست؟

دکتور فخری: پیام بنده به مردم و دولت افغاسنتان آن است که باید نهاد های خدماتی در سراسر کشور زیاد شود و از سوی دیگر، دولت افغانستان باید نهاد سره میاشت و امثال آن را تقویت کند و باید در این نهادها مواد خوراکی، فرش، لباس، خیمه و غیره آماده باشد که در هنگام وقوع حوادث، به صورت فوری بتواند رسیدگی کند و منتظر جمع آوری کمکهای دیگران نباشد، هم اکنون نهاد خدماتی جمعیت اصلاح به گونه مثال، در دست خود چیزی آماده نداشت تا در همان روز نخست برای مصیبت زده گان می رساند، بناء دست به کمپاین در بین مردم زد. در آینده خواهش بنده از مردم خیر کشور این است که باید کمکهای خویش را در طول سال به این نهاد خیری تسلیم دهند و این نهاد گدام های بزرگ و مناسب داشته باشد که به موقع ضرورت و به صورت عاجل بتواند که کمک را به مردم متضرر برساند، و از سوی دیگر، خواهشم از دولت و علمای کشور آن است که مردم را از طرق مختلف تشویق نمایند تا کمک کردن و دست بینوایان را گرفتن جزء فرهنگ مردم شود و اهل خیر در کشور رو به ازدیاد گراید و در نتیجه ما می توانیم که مسؤولیتهای ایمانی خود در برابر ملت مان را به طور شایسته ادا نماییم.

بدخشان او شمالي ولایتونو ته د جمعیت اصلاح له خوا

راټولو شوو مرستو د لېږد لړۍ روانه ده

اصلاح رسنیز ګروپ: حکمت الله ځلاند

د بدخشان ولایت په ارګو ولسوالۍ کې د جمعې په ورځ د ځمکښوېدنې او سلګونو کورونو تر خاورو لاندې کېدو له پېښې وروسته، په هېواد کې دننه او بهرنیو مرستو لړۍ پیل شوه، چې په دې بهیر کې جمعیت اصلاح هم پراخه ونډه واخېسته او د ټول هېواد په کچه یې د مرستو راټولو عمومي کمپاین پیل کړ.

د دغه کمپاین مسؤولین وایي، چې د بدخشان د پېښې او په شمالي ولایتونو کې د سېلاب ځپلو لپاره د مرستو راټولولو کمپاین هم مهاله روان دی او د هېواد له بېلابېلو ولایتونو څخه لومړی پړاو راټولې شوې مرستې د چارشنبې په ورځ (د وري په 17مه) له کابل ښار څخه، بدخشان او شمالي ولایتونو ته ولېږدول شوې او پاتې مرستې د کمپاین تر بشپړېدو وروسته لېږدول کېږي.

په ختیځ زون کې د جمعیت اصلاح مسؤول استاد عبدالرحیم صراف وایي، چې لومړی پړاو راټولې شوې مرستې د دوشنبې په ورځ کابل ته ولېږدول شوې او له هغه ځایه له نورو راټولو شوو مرستو سره یو ځای، بدخشان ته ولېږدول شوې.

نوموړی زیاتوي:«په هغو مرستو کې چې په ننګرهار او لغمان ولایتونو کې زموږ د استازو له خوا راټولې شوې دي،94700 افغانۍ،164400 کلداري، یو د سرو زرو هار، یوه جوړه د سرو زرو لښتۍ، 95 د غوړیو دوه نیم کیلویي قوطي، 300 جوړه بوټونه او څپلکې، 75 ټوټې یا 400 متره فرشونه، 2500 جوړه نارینه، ښځینه او د ماشومانو جامې، 100 کمپلې او زرګونه لوښې شامل دي او د مرستو راټولولو لړۍ لاهم روانه ده»

ښاغلي صراف وویل، چې په دغو مرستو کې د ننګرهار ولایت د خوګیانو، کامې، روداتو، غني خېلو او قرغیو ولسوالیو او همدا راز د کونړ ولایت مرستې شاملې نه دي او په دغو سیمو کې د خلکو له خوا شوې مرستې لانه دي راټولې شوې.

د ده په وینا، د مرستو راټولولو دا لړۍ دوام لري او د دغه کمپاین وروستۍ ورځ شنبې ده او ټولې مرستې به د شنبې په ورځ کابل ته او له هغه ځایه بدخشان ته ولېږدول شي.

همدارنګه په کندهار کې د جمعیت اصلاح له خوا د مرستو راټولولو پیل شوي کمپاین یو همغږي کوونکی انجنیر صفي الله جوهر وایي، چې په کندهار او کاونډیو ولایتونو کې د مرستو راټولولو لړۍ روانه ده او یوه اندازه راټولې شوې مرستې کابل ته لېږدول شوې هم دي.

نوموړی وایي:«په راټولو شوو مرستو کې نژدې200000 افغانۍ، 355000 کلداري، 104 امریکایي ډالره، کابو2500 جوړه نارینه،

ښځینه او د ماشومانو جامې، 29 کارتنه درمل، 300 جوړه بوټونه او څپلکې او یو زیات شمېر د خوراک او څښاک لوښي کمپلې، توشکې او داسې نور توکي شامل دي»

د ده په وینا، تر اوسه هم یوه زیاته اندازه مرستې کابل ته لېږدول شوې دي او د نورو مرستو ژمنې هم شوې دي، چې له راټولولو وروسته به ولېږدول شي.

دغه راز په خوست ولایت کې هم د اصلاح کاروان په نوم کمپاین کې،231500 کلداري، 8500 افغانۍ، 8 بسترې، 3 کارتنه شیدې او څو کارتنه نور اړین توکي راټول شوي او کابل ته لېږدول شوي دي.

همدارنګه د هېواد په شمال زون کې د جمعیت اصلاح مشر استاد محمد عاطف هم وایي، چې په ډېرې سیمو کې د مرستو راټولولو کمپاین روان دی او تر پای ته رسېدو وروسته به، په بدخشان کې اغېزمنو کسانو ته ورواستول شي.

په کابل کې د دغه کمپاین مسؤولین وایي، چې له ټول هېواد څخه یوه اندازه راټولې شوې مرستې بدخشان او په شمالي ولایتونو کې سېلاب ځپلو ته استول شوې دي او پاتې مرستې به د کمپاین له پای ته رسېدو وروسته واستول شي.

د دغه کمپاین یو مسؤول حاجي حامد پوپلزي وویل:«په لومړي پړاو کې کابو800000 افغانۍ، 29 کارتنه درمل، 100 خېمې او 200 بستې جامې او یوه زیاته اندازه بوټونه، چې له کندهار، خوست، کابل او شاوخوا ولایتونو راټول شوي وو، لېږدول شوي او پاتې توکي به هم ډېر ژر ځپل شوو سیمو ته ولېږدول شي»

د ده په وینا، په دویم پړاو کې د افغانستان د اسلامي طبي ټولنې (ایما) یوه ډله بدخشان ته روانه ده، چې هلته به د ناروغانو او ټپیانو د درملنې لپاره یو روغتیایي کمپ جوړوي او پر خلکو به دارو درمل وېشي.

ښاغلی پوپلزی وایي، چې د مرستو رسولو په دریم پړاو کې به، د شنبې په ورځ له ټول هېواد څخه راټولې مرستې، بدخشان ته واستول شي.

هېره دې نه وي، چې لاهم په کابل، هرات، خوست، کندز، بلخ، ننګرهار، کندهار او نورو ولایتونو کې د هېواد د زونونو په کچه، د جمعیت اصلاح له خوا د مرستو راټولولو لړۍ روانه ده او کومې مرستې چې راټولې شوې دي، کابل ته لېږدول کېږي او له کابله بیا بدخشان او شمالي ولایتونو ته د ځپل شوو کورنیو د لاسنیوي لپاره استول کېږي. پای

اړیکې: habibi@eslahonline.net

گلبرگهای ادبی

دعوه

لیکوال: عبدالباري جهاني

کندهار مې د بابا په قباله دی
که پنجشیر دی که واخان دی وطن زما دی

هره لوېشت مې د نیکه او بابا گور دی
په هر گام باندې لحد او کفن زما دی

هر غاټول یې زما له وینو رنگ اخیستی
دا په وینو روزل سوی چمن زما دی

له نیکه راپاتې سوی په میراث دی
دا د مشکو رباتونو خُتن زما دی

سرداري یې زما په پچه ده ختلې
له آمو تر مست هلمنده مامن زما دی

که تاجک دی که اوزبک دی یو افغان دی
ددې خاورې هزاره ترکمن زما دی

چې فکرونه د نفاق پالي په سر کې
امتیاز یې د وهلو کشتن زما دی

ښه یې زما دي ، بد یې زما دي هر څه زما دي
ددې خاورې ارغوان او زغن زما دی

دلته هره تیږه کانی بدخشان دی
دا لالونه، غرونه غرونه دمن زما دی

د ازل تقسیم باغوان یم پیدا کړی
دا بهار دا لاله زار او گلشن زما دی

دا مورچل مورچل پکتیا او دا شېربریتي
چې فلک به کوږ ورگوري دښمن زما دی

که میرویس دی که اکبر که مسجدي دی
هره توره، هر میدان او تورزن زما دی

فتحه زما ده، فخر زما دی، جشن زما دی
شهید زما دی د ویرژلو شیون زما دی

چې په زړه کې څه درتېر نسي اسمانه
چې پرون مې د نیکونو و نن زما دی

غیرتی ولس

الحاج الهام الدین قیام

مونږ هم لکه نورانسانان،ساه لرو،نفس لرو
مینه لرو زړوکې،احساسات لرو،هوس لرو
مونږته دهوس ترڅنگ،مولاغیرت راکړیدی
مونږه افغانان یو، په غیرت سمبال ولس لرو
مونږ خدای له ازله،د ذلت په ورځ پیدانه یو
خدای پیدا ازادیو،دازاد ژوند بندوبس لرو
مونږته خدای په زړوکې، دوطن مینه راکړیده
زړو کې دوطن مینه پریمانه، هریو کس لرو
مونږد وطن لارکې له ژوند تیر،په سرو لوبې کړو
ډکې هدېرې مو شهیدان ،دویاړ ادرس لرو
واواره د قیام غلیمه !مونږ بېوسه خلک نه یو
تیریو له سرو په وطن ،دومره دکړو وس لرو

غزل زنده رود

علامه اقبال رحمه الله

به آدمی نرسیدی ، خدا چه میجوئی
ز خود گریخته ئی آشنا چه می جوئی

دگر بشاخ گل آویز و آب و نم در کش
پریده رنگ ز باد صبا چه می جوئی

دو قطره خون دلست آنچه مشک مینامند
تو ای غزال حرم در ختا چه میجوئی

عیار فقر ز سلطانی و جهانگیری است
سریر جم بطلب ، بوریا چه می جوئی

سراغ او ز خیابان لاله میگیرند
نوای خون شده ما ز ما چه میجوئی

نظر ز صحبت روشندلان بیفزاید
ز درد کم بصری توتیا چه میجوئی

قلندریم و کرامات ما جهان بینی است
ز ما نگاه طلب ، کیمیا چه می جوئی

و معلوماتي

دحکمت خبرې

ژباړه: سردارمحمد دیندارخېل

تر ټولو ستر فقر دعقل نه شتون دی.

زړونو ته د ننوتلو ترټولو ښه لار ښه خبره ده.

د ورک شوي په هکله فکر مه کوه، چې موجود درنه ورک نه کړي.

حیاء دښځې لپاره ښایست دی او د سړي لپاره فضلیت.

کوم کور کې چې کتاب نه وي هغه کور روح نلري.

په یوه تیکي کې دوه توري نه ځایېږي.

دحکمت خبره هرچا سره چې وي ترلاسه یې کړه.

لاسونو ته یې وګوره!

ژباړه:عبدالعزیز اندیال

ویل کېږی چـی یـوه ورځ ښـکاري ډېـرې مرغـی ښـکار کـړې وې، اوهوا هم ډېره سړه وه، او خپلې مخې ته یې ایښې وې، یوه یوه یې حلالوله او په اور یـې غوښـه کبـاب کولـه. د دود لـه لاملـه یـې لـه سترګو څخه اوښکې بهېدلې، دمرغیو له ډلې څخـه یـوې بلـی تـه وویل: وګوره! دغه مسکین ښکاري څومره زمونږ په حلالولو بانـدې خفه دی، چی دسترګو نه یی اوښکی روانې دي.

دمرغیو په منځ کې یوې هوښـیارې مرغـی ورتـه وویـل: دښـکاري سترګو ته مه ګوره لاسونو ته یې وګوره چی څه کوي.

وقتی روز قیامت کتابخانه‌ات را خالی از کتاب بیابی...

بـدان ای پسرـ عزیـزم کـه روزهـا قسـمت می‌شـوند بـه سـاعت‌ها و ساعت‌ها قسمت می‌شوند به نَفَس‌ها و هر نفسی حکم کتابخانـه‌ای دارد. بنابراین، بپرهیز از این که نَفسی به هـیچ بگـذرد و روز قیامـت کتابخانه‌ات را خـالی از کتـاب بیـابی و باعـث نـدامت و پشـیمانی‌ات شود. و بنگر به هر ساعتی از ساعت‌های عمرت کـه بـر چـه چیـزی مصرف می‌شود. بنابراین، در هـر سـاعتی، گرامی‌تـرین چیـز را در آن به ودیعت بسپار. و اهمال نکن که در فکر آن نباشـی، و انجـام‌دادن بهترین و زیباترین و خوبترین کار را عـادت خـودت قـرار بـده. و بـه سوی صندوق قبرت چیـزی را بفرسـت کـه روز رسـیدن بـه آن تـو را شادمان گرداند». ابن جوزی رحمه الله.

چرا فقیران از ثروتمندان نفرت دارند؟

بسیاری از فقرا از ثروتمندان به خاطر بخل در مـال و طعـام، ایـراد نمی‌گیرند، بلکه از این جهت ناراحت هستند کـه آنـان در لطـف و محبت و حسن معاشرت بخل می‌ورزند. تو چه‌قـدر بـه روی یـک نیازمند تبسم و لبخند زده‌ای و با او به دیده ارزش و احترام نگریسته و رفتار کرده‌ای و در نتیجه او در تاریکی شب دست به دعا بـرآورده و به وسیله آن رحمت‌ها را از آسـمان برایـت جلـب نمـوده اسـت، چه‌قدر فراوانند انسان‌های پراکنده‌مو و غبارآلود و ژنده‌پوشی که بـر دروازه‌های شهر افتاده‌اند و به آن‌ها توجه نمی‌شود، ولی اگر همـین افراد به خداوند در باره کاری که هنوز انجام نشده سوگند یاد کنند، خداوند قسم‌شان را راست نموده و مطابق قسم آنان عمل می‌کند و نزد او مستجاب الـدعوات هسـتند. پـس بـا ایـن ضـعیفان همـواره خنده‌رو باش.(دکتور محمد العریفي)

گزارش از: هارون حمیدزاد

پوهنتون سلام

جشنواره دور اول، دوم و سوم فارغین خود را برگزار کرد

پوهنتون سلام که یگانه پوهنتونی است برخور دار از شهرت خوب در میان پوهنتون های خصوصی کشور ، روز پنجشنبه ۱۸ ثور ، جشنواره دور اول ، دوم وسوم فارغین پوهنځی های شرعیات و قانون، اقتصاد و انجینري خود را در هوتل ستاره شهر بر گزار نمود .

در این جشنواره، افزون بر هیأت رهبری وموسسان پوهنتون سلام ، وزیر سرپرست وزارت تحصیلات عالی محترم پوهاند دکتور بری صدیقی و محترم دکتور گل حسن معین مالی و اداری وزارت تحصیلات عالی، محترم محمد علم ایزدیار معاون مشرانو جرگه ، محترم واصل نور ، معین زارت کار وامور اجتماعی وشهدا ومعلولین وجمعی دیگر از مهمانان ، رئیسان پوهنتون های خصوصی واستادان ومحصلان ومحصلات، حضور بهم رسانده بودند.

محفل ساعت ۹ با تلاوت قرآن کریم وکلمات افتتاحیه محترم دکتور بری صدیقی آغاز گردید .

نخست محترم پوهاند دکتور محمد اسماعیل لبیب بلخی ، رییس پوهنتون سلام ، حضار در تالار را مورد خطاب قرار دادند. ایشان ضمن تقدیم گزارش مختصر از کار کردهای پوهنتون سلام ، فرمودند هدف از تاسیس پوهنتون سلام ، ارایه خدمات معنوی در کشور مصیبت زده بود تا بدین وسیله، بتوانیم که به ساختن کشور وآبادانی وطن خود سهم گیریم. ایشان فراغت جمع کثیری از محصلان وآغاز دوره ماستری را دست آورد بزرگ پوهنتون سلام خواند و برای محصلان ومحصلات وعده سپردند که برای رشد هر چه بیشتر پوهنتون با پوهنتون های مطرح جهان در تماس بوده و در زمینه رشد کیفیت پوهنتون گام های جدی بر می دارند.

محترم پوهاند لبیب فرمودند: فراغت، به معنای آغاز مسوولیت است وبایسته جوانانی که فارغ از تحصیل می گردند ، مطالعه و خواندن را فراموش نکرد ه وهمواره تلاش نمایند که در خدمت ملت وکشور خود قرار داشته باشند.

پوهاند بری صدیقی معین امور محصلان وزارت تحصیلات و وزیر سرپرست وزارت تحصیلات عالی کشور دومین سخنران محفل بود ، ایشان ضمن اظهار سپاس از پوهنتون سلام، این پوهنتون را بهترین کانون علم ومعرفت خوانده از دست اندرکاران این پوهنتون تقدیر به عمل آورد و خاطر نشان کرد که امروز پوهنتون ها و موسسات عالی خصوصی توانسته اند که بهترین خدمت را در عرصه معارف وتحصیلات عالی برای مردم مسلمان افغانستان تقدیم نمایند .

بعد از صحبت ایشان، برای پیشتازان دور اول، دوم وسوم فارغان، جوایز که شامل مدالهای طلا ، نقره ، برونز بود از طرف پوهنتون سلام توزیع گردید.

سپس برای این محصلان پیشتاز ، شهادت نامه های امتیاز نیز داده شد .

بعدا محترم انجنیر احمد شاه احمدزی رییس حزب اقتدار ملی وصدر اعظم سابق افغانستان رشته سخن را بدست گرفته ، از مسئولان و استادان پوهنتون سلام اظهار قدردانی نمود ه و برای فارغان توصیه نمودند که در زمینه خدمت به این کشور تلاش نمایند ومسوولیت خود را ا کنند.

سخنران بعدی جشنواره فراغت، محترم محمد علم ایزدیار معاون مشرانو جرگه بود، ایشان نیز ضمن تحسین از کارکردها وفعالیت علمی پوهنتون سلام ، این پوهنتون را مرکز توسعه تمدن اسلام وتربیت سالم نسل جوان خواند .

ایشان به تاریخچه تمدن اسلامی ورشد آن تماس گرفته فرمودند: به اثر خدمتگذاری های علما ودانشمندان بود که تمدن اسلامی توسعه یافت و امروز حفظ این تمدن ورشد آن به تلاش های علما ودانشمندان وابسته است. ایشان وعده سپردند که همیشه در کنار شما بوده وبرای بازسازی معنوی کشور تلاش می ورزیم.

سخنران اخیر محفل محترم مولوی صاحب شهزاده شاهد عضو ولسی جرگه بود، ایشان به وفاق ملی تماس گرفتند وبرای فارغان وحضار پیام دادند که مشکل اساسی ما، اختلاف وتعصبات ملی است و اگر نخواهیم که کشور خود را آباد سازیم وبه بحران نقطه پایان گذاریم ، تحقق این امر، وابسته به وفاق ملی واحیای همگرایی است، شما محصلان محصلات تلاش کنید که این نقیصه را جبران نمایید.

قسمت دوم برنامه، توزیع دیپلوم برای فارغین بود. این بخش برنامه بعد از ظهر آغاز وتا نزدیک به وقت عصر ادامه پیدا کرد و از توزیع دیپلوم محفل با دعا خاتمه یافت.

د مؤمنانو کامیابي

دکتور مصطفی السباعي

ژباړه: ظاهر عمار

د سمندرونو د تورو تارو، د ستر لښکر د یرغل، د شک د لښکرو د پرلپسې تېریو، د وېروونکو بادونو د لړېدو، د اور غورځوونکو غرونو د وېروونکو چاودنو او د سمندرونو د لوېو طوفاني څپو پر مهال؛ مؤمن یوازې خپل ایمان ته پناه ور وړي او ایمان د هغوی زړونو ته ډاډ او اطمینان ور ښيي. هغوی خپل پروردګار ته رجوع کوي، هغه هم پرې خپل ډاډ او رضاء ووروي، هغوی قرآن ته رجوع کوي، هغه یې عقلونه له پوهې او حکمت نه ډکوي او هغوی د خپل پېغمبر پر شاوخوا راټولېږي، هغه یې ثبات او بصیرت ور زیاتوي، په داسې یوه حالت کې مؤمنان په خورا عاجزۍ سره وایي:

(رَبَّنَا اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُّنَادِيْ لِلْاِيْمَانِ اَنْ اٰمِنُوْا بِرَبِّكُمْ فَاٰمَنَّا١ۖ رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَ كَفِّرْ عَنَّا سَيِّاٰتِنَا وَ تَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِۚ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا وَ اٰتِنَا مَا وَعَدْتَّنَا عَلٰى رُسُلِكَ وَ لَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ١ؕ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ﴿١٩٤﴾)

ژباړه: زموږ ربه! تا چې څوك په دوزخ کښې واچوه هغه دې په حقیقت کښې په ستره خوارۍ او رسوائۍ کښې وغورځوه، او بیا ددغه راز ظالمانو به هېڅوك مرستندوی نه وي، لویه څښتنه ! مونږ دیو ناري وهونکي (پیغمبر) اواز واورېده چې د ایمان لوري ته یې بلنه ورکوله او ویل یې چې خپل رب ومنئ مونږ د هغه بلنه ومنله، نو ای زموږ باداره! کومه ګناه چې له مونږ څخه شوېده له هغې نه راتېرشه، کومې بدۍ چې په مونږ کښې دي هغه ایسته کړه او په پای کښې راته دغوره خلکو ملګرتیا را په برخه کړه.

له دې وروسته د الله تعالی د هدایت لاس د جنګ په ډګر کې د هغوی لارښوونه کوي او د کامیابۍ اسباب ورته بانوي، مؤمنان هم روانېږي او دا الهي اواز کېږي چې: (يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اصْبِرُوْا وَ صَابِرُوْا وَ رَابِطُوْا١ۗ وَ اتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ﴿٢٠٠﴾).

ژباړه: ای مؤمنانو! له زغم نه کار واخلئ، د باطل پرستانو په مقابل کښې مېړانه وښيئ، د حق د خدمت له پاره ملا تینګه وتړئ، او له الله نه وېرېدونکي اوسئ، هیله ده چې برى ومومئ.

مؤمنان خپلې لارې ته دوام ورکوي او دا دعاء زمزمه کوي چې: (رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوْبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَ هَبْ لَنَا مِنْ لَّدُنْكَ رَحْمَةً١ۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ﴿٨﴾)

ژباړه: هغوی دعا کوي چې:' زموږ پروردګاره ! کله چې تامونږ پر سمه لاره خوځولي یو، نو بیا مو هېڅکله زړونه مه کړوه، مونږ ته د خپلې پېرزوینې له زیرمې نه رحمت راپه برخه کړه چې همدا ته حقیقي لوروونکی یې.

د جنګ میدان ته ور ګډېږي او دا دعاء زمزمه کوي:

(وَ مَا كَانَ قَوْلَهُمْ اِلَّاۤ اَنْ قَالُوْا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَ اِسْرَافَنَا فِيْۤ اَمْرِنَا وَ ثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَ انْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ﴿١٤٧﴾).

ژباړه: د هغو د عا صرف داوه چې ' ای زموږ پروردګاره ! زموږ خطاوې او ګناوې او زموږ په کار کې زموږ تیری راوښه، زموږ قدمونه محکم کړه او پر کافرانو زموږ د برلاسۍ له پاره راسره مرسته وکړه.'

او د هغوی د کار نتیجه الله تعالی په خپل تلپاتې کتاب کې په دې الفاظو ثبت کړې: (فَهَزَمُوْهُمْ بِاِذْنِ اللّٰهِ١ۙ وَ قَتَلَ دَاوٗدُ جَالُوْتَ وَ اٰتٰىهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ وَ الْحِكْمَةَ وَ عَلَّمَهٗ مِمَّا يَشَآءُ١ؕ وَ لَوْ لَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ١ۙ لَّفَسَدَتِ الْاَرْضُ وَ لٰكِنَّ اللّٰهَ ذُوْ فَضْلٍ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ﴿٢٥١﴾).

ژباړه: په پای کښې د الله په امر هغوې کافران وځغلول او داوٗد جالوت وواژه او الله هغه ته سلطنت او حکمت ور په برخه کړ او هر هغه څه یې ور زده کړل چې د الله خوښه وه که دغه شان الله د یوې ډلې مخنیوی په بلې ډلې نه کولای نو د ځمکې نظام به ګډوډ شوی وای، خو پر نړېوالو د الله لوی فضل دی (چې هغه په دغه ډول د فساد دمخنیوي لارې چارې برابروي).

"عصري" ښوونه او روزنه

د علامه محمد اقبال له انده

لیکنه: سید أبو الحسن الندوي
ژباړه: سید محمد نوروز

پر "عصري" ښوونیز نظام نېوکې:

کوم مهال چې ډاکټر محمد اقبال د خپل وخت"عصري" ښوونیز او روزنیز نظام ته ځېر شو، په نوموړي نظام کې یې ډېرې نیمګړتیاوې و موندې او سمدلاسه یې په ډیره څرګنده او زړه وره توګه تر انتقادونو لاندې ونیو، د اړوندو چاوراکو پام یې ورته را واړوه. او په روان نسل باندې یې د خپل وخت د معاصرو زده کړو د نظام جنایتونه په خپلو شعري ټولګو کې داسې راخیستي دي: « دزده کړې او عبادت له ځایونو څخه غمجن راغلم، ځکه چې رښتنی ژوند، رښتنې مینه، رښتنې پوهه او ځېرکتیا مې پکې و نه موندله». په یوه بل ځای کې وایې: «د ښوونې چارواکې مې بې بصیرته، بې ذوقه، او د عبادت خانو پیران مې بې همته، بی موخې او بی وسه ولیدل»

د "عصري" ښوونځي جنایتونه:

د محمد اقبال له انده"عصري" ښوونې د موجوده نسل په حق کې ستر جنایت تر سره کړی دی، ځکه چې د عقل روزنې او ژبې مهذبولو ته یې پام لرنه کړي ده، او زړه ته دغذا ورکولو، دعاطفی بلولو، اخلاقو سمولو، او نفس مهذبولو ته یې هیڅ توجه نه ده کړې، چې په نتیجه کې یې د بې توازنه ځواکونو نسل را لوی شو، د غیر متناسبې ودې په پایله کې، د انسانیت او ژوندانه ځینې خواوې د ځینو نورو خواوو په حساب لوېې او وپړسول شوې، او د ظاهر او باطن ، عقل او زړه، علم او عقیدې تر منځ یې لوی واټن رامنځ ته شو، بلکې د عقل او بدن ترمنځ یې توپیر ډیر لوی شو، لومړنی یې ډیر لوی او دوهم یې ډیر نرم او کمزوری دی.

نوموړي چې په دغه نسل کې ژوند کړی او ورسره نږدې پاتې شوی، په یوه رېښتنی انځور کې چې په پرېکنده توګه د هغه مهال د عصري ښونځیو د زده کوونکو او عصري ځوانانو د حالت سره سمون لري، داسې بیانوي:

«لوستي او مثقف ځوانان د تشو لوښیو په څېر، وچې شونډې، ښوی مخونه، تیاره اروا ګانو، روښانه عقلونو، سترګو سترګو، کمزوری باور (یقین)، ډیر مایوسه، په دې نړۍ کې یې هیڅ نه دې لیدلي، دا ځوانان دمېړونو په څېر دي، خو پخپله مېړونه نه دي، له خپلو ځانونو څخه منکر دي، په نورو باور لري، اغیار د دوی پر اسلامي خاورې باندې خپلې کلیسا ګانې او عبادت خانې جوړوي، تنکي ځوانان، نرم او پاسته په ځوانی کې لکه وربښم، امیدونه له پیله د دوی په سینو کې ځای پر ځای مري، د خپلواکۍ په هکله خو هیڅ سوچ نه شي کولای، عصري ښوونځیو له دوی څخه دینی عاطفه او احساس ایستلی دی، په بله څېره شوي، له خپلو ځانونو څخه ناخبره او له خپلو شخصیتونو څخه پردي شوي، په لویدېځ مدنیت مین چې د یوې مړۍ خیرات لپاره یې اغیارو ته لاسونه ورغځولي دي، او په دې اړه خپلې ارواوي پلوري، ښوونکی هم د دوی په ارزښت نه پوهېږي، په خپل شرافت او شخصیت یې نه دي پوه، مومنان دي خو د مړینې راز نه پېژني، په دې ایمان نه لري، چې د الله پاک څخه پرته بل څوک غالب نه شته دی، د کفارو څخه لات او منات (بوتان)پیروي، دوی مسلمانان دي، خو عقلونه یې اوس هم د بوتانو طواف کوي، کفارو تر وهلو او جنګ پرته وژلي دي، بی حیا (سپک) عقلونه، سخت زړونه، د حرامو څخه ناپاکې سترګي، دا سي زړونه چې په عذاب هم نه وېلي کېږي، ټول څه چې د پوهې او هنر، دین او سیاست، عقل او زړه څخه لري، تر مادیاتو ګرد تاوویږي، زړونه یې نوې فکرونه او خیالونه نه منې، فکرونه یې بې ارزښته دي، ژوند یې جامد، ولاړ او بېکاره دی».

محمد اقبال یادوي چې د دې نسل د بې زړه توب او د اخلاقي کمزوري لامل، دا عصري ښوونیز حالت دی، او اخلاقي برخې ته پاملرنه نه کول او دځوانانو بد اخلاقه روزنه ده، پخپله یوه قصیده کې وایې:

«زه حیران نه یم، ای لوستی او مثقفه ځوانه! ته ژوندی یې، خو ډارن، ځکه زړه دې سوړ دی نه پکې ګرمي شته او نه ولوله، او نظر دې هم پاک نه دی، هغه لوستي او مثقف ځوانان چې سترګې یې د لویدیځ په رڼا روښانه شوي وي، کیدای شي چې په خبرو کې به چالاکه وي او په ډکه خوله به وینا کړي، خو سترګې یې اوښکې نه پېژني، او زړه یې عاجزي نه پېژني».

محمـد اقبـال وايـي: چـې د دې اخلاقـي بـدلون مسـئوول عصرـي ښوونځي دی، ځکه دوی مسلمان ځوانان د خپل لوړ مقام څخه ټېټ مقام ته راښکته کړي دي، وايي:

«لويه خدايه تاته! د معاصري ښـوونې د چـارواکو څخـه خپـل شـکايت کووم ، دوی د باز بچيانو ته د سستو مرغـانو روزنـه ورکـوي، او دزمـري بچيانو ته د پسونو روزنه ورکوي».

او د دغه نفسي کمزوري لاملونه هغه بنـد عقـل دی، چـې خپـل ځـان قرباني او گواښونه ته نه وړاندې کوي، او له بدو پايلو څخه يې وېروي، او خطرې ورته لويوي، وايي:

«عصري ښوونو ته له هغه ليونتوب څخه لـرې کـړی يـي، چـې سـتا لـه عقل سره به يې جنگ کاوه او ورته ويل به يې چـې: پلمـې مـه کـوه او قرباني څخه مې مه ايساروه!، هغه رازونه چې له تا څخه ښوونځې پټ کړي دي، تر ننه پوري په غرونو او رغونو کې په ډاگ پراته دي».!

او د دغې کمزورۍ د سترو لاملونو څخه، مادې ته ډېر درناوی او ورته ذليلېدل دي، او همدا راز د دندې او رتبې تر لاسـه کـول د زده کـړې هدف گڼل دي، وايي:

«دغه زده کړه وژونکی زهر دی، د هغه چا لپاره چې يـوازې هـدف يـې دوه موټی غنم وي» (يعني هغه تنخا چې يو کارکوونکی يې اخلي).

په عصري ښوونه يې نيوکه:

پـه عصرـي ښـوونه بانـدې يـې لـه سـترو نېوکـو څخـه يـوه دا ده، چـې بيکاری، غليتوب او آرامتيا تـه زده کـوونکی هڅـوي، او د بحـر دآرامـې څنډې پـه څېـر يـې گرځـوي، چـې نـه حرکـت لـري او نـه يـې چپـې خورېږي، وايي:

«ای زده کوونکيه ! الله پاک ته په يـو توپـان (تـوی) ويشـتلی يـې، خـو ستا بحر آرام دی، په څپوکې يې هـيڅ حرکـت نشـته»، او همـدا راز دا ښوونه په مسلمان ځوانانو کې دلوېدېځ فرهنگ او د دنيا لـه ښايسـت سره مينه پيدا کوي، وايي:

«ای مسلمانانو ځوانـانو! چـوکۍ مـو د لوېـدېځ جـوړې او فرشـونه مـو ايراني دي، او نږدې دی چې زما دسـترگو څخـه درتـه وينـه اوبهېـږي، چې په دغه د اسراف څخه ډک ژوند کې مو وينـم، هـيڅ خيـر در کـې نشته ولو که د دنيا پاچا هم شئ، تر څو پورې چـې د حضرت عـلي – کـرم الله وجهـه – ځـواک او دسـلمان – رضـی الله عنـه – بـډاتوب (استغناء) څخه خالي يې» .

او په ښوونه باندې يـې دنېوکـو څخـه دا هـم دی، چـې دا يـوه فکـري گډوډي رامنځته کوي، واېي: «رښتيا چې ښوونځۍ عقل تـه خپلـواکې ورکوي، خو فکرونه د نظام او اړېکو څخه پرته پرېږدي».

او د نېوکو څخه يې په دې معاصره ښوونه او په ښوونځې باندې چې د ښوونې استازيتوب کوي او په ښوونه کې خپله ونډه تـر سره کـوي هـم تقليد او د جمود مرحلـې تـه رسـيدلی دی او نوښـت او اجتهـاد څخـه خالي دی، وايي:

«نړۍ د دودونو او حالاتو زندانې ده، او ښوونځی په ډېر تنگ برېد کې راگېر شوې دی، ډېر افسوس ! هغـه مېړونـه چـې کـولای يـې شـول د خپل وخت امامان جوړ شي عقلونه يـې پخـواني (زاړه)شـوي دي، هـر پرمختگ او نوښت يې له لاسه ورکړی دی او د خپل عصر په تقليد يې قناعت کړی دی».

ډاکټر محمد اقبال ته دا نسل ژوندی په پښو ولاړ نه ښـکاري او نـه پـه خپل عقل فکر کوي بلکه دا د لوېدېځ سيوری دی، او خپـل ژونـد يـې له لوېدېځ څخه امانت اخيستی دی، وايي:

«تا ته داسي ښکاري چې ځوان زده کوونکی ژوندی دی روزي خوري، لکن دی په حقيقت کې مړ دی، د لوېدېځ څخه يې خپل ژوند امانتي اخيستی دی»، د لوېدېځ فرهنگ پيروي تـه وايـي:«سـتا وجـود تنهـا د لوېدېځ د ولس وړانگه ده، ځکه ته د هغو جوړه کړي ودانـۍ يـې، سـتا دا جوړ بدن د خپل نفس دپېژندلو څخه خالي دی، ته د تـورې څخـه پرته يو ښکلی پوښ يې، د الله پاک وجود ستا په انـد ثابـت نـه دی، او ستا وجود زما په اند ثابت نه دی».

او د هغه له انده لوېدېځ ښوونېز نظام د مسـلمان ځوانـانو معنـوي روح کمزوری کړی دی، او د هغـوی پـه مېړانـه يـې لـوی جنايتونـه تـر سره کړي دي، هغه دا چې دوی يې نـرم، پاسـته، خـوړين او تنکـې روزلـې دي، نه زيار ويستلی شي او نه سختی زغملی شي، ځېنـو روزونکـو تـه داسې وايي:

«الله پاک دې ژوندی لره، ای د نوې نسل روزونکيه! دوی ته د عاجزي درس ورکړه، او د نفس ماتېدو سره د نفس د شرافت په سـاتلو بانـدې، په خپل شخصيت باندې د ويارلو، درس ورزده کړه، چې کمرونه څنگه دوه ځايه او غرونه څنگه هوار کړي، ځکه چې لوېدېځ خو ورتـه يـوازې د ښېښو جـوړول ورزده کـړي دي، دا دوه پېـړۍ پرلـه پسـې بنـدگې د دوی خاطر (نفسونه) مات کړي دي او زړونه يې کمزوري کړي دي، نو دې ته پام وکړه !، چې د دوی نفسونو تـه بـاور څنگـه راوگرځـوي، او د دوی فکري گډوډيو سره مبارزه وکړي»، او دا جرم به يـې نـه ښـلو. پـه يو بل ځای کې وايي : «زه هغې پوهې او دغه حکمت ته هيڅ اهميـت نه ورکوم، چې مجاهد څخه خپله وسله اخلي او بی وسلي کوي يـې او کمزوری کوي يې» **.

حقوق اقتصادی زن

در پرتو نصوص شرعی وقوانین وضعی

نورالله کوثر

قبل از ظهور اسلام، زنان به طور معمول از نظر اقتصادي سهمي در جامعه و در ميان خاندان خود نداشتند و از حق ارث محروم بودند. در زمان جاهليت نه تنها به زنان ارث نمي دادند؛ بلكه با توجه به آيه (يا أيهَا الّذينَ آمَنُوا لا يحِلُّ لَكُمْ أنْ تَرِثُوا النِّساءَ كَرْه)[1] ؛ خود آن‌ها را هم مانند ساير اموال متوفي به ارث مي بردند.

در مباني اسلامي اصل استقلال مالي زن و اختيار اداره و تصرف او در اموال خود از اصول مسلم فقه اسلامي است كه بر ادله ذيل استوار شده است:

الف) آيات قرآن

(لِلرِّجالِ نَصيبٌ مِمّا اكْتَسَبُوا وَ لِلنِّساءِ نَصيبٌ مِمّا اكْتَسَبْنَ)[2]

(لِلرِّجالِ نَصيبٌ مِمّا تَرَكَ الْوالِدانِ وَ الْأَقْرَبُونَ وَ لِلنِّساءِ نَصيبٌ مِمّا تَرَكَ الْوالِدانِ وَ الْأَقْرَبُونَ)[3]

شأن نزول آيات فوق مربوط به مسائل مالي زنان و مردان است. پس از نزول آيه ارث، زمزمه‌هايي به وجود آمد و زنان آرزو مي كردند كه مثل مردان سهم بيشتري مي بردند.

از اين رو خواست خود را نزد پيامبرﷺ بيان نمودند و در همين زمان اين آيه نازل شد و خداوند ضمن نهي از چنين درخواست‌هايي، فرمود: «مردان و زنان هر كدام از كوشش و تلاش و موقعيت خود بهره‌اي دارند. خواه موقعيت طبيعي باشد)مانند تفاوت دو جنس با يكديگر) يا تفاوت به خاطر تلاش و كوشش هاي اختياري باشد »[4] .

علاوه بر اين آيت، احاديثي نيز وجود دارد كه بر استقلال اقتصادي زنان دلالت مي كند؛ مانند:

(لايحِلُ مالُ امرءٍ مُسلمٍ إلا بِطيبٍ مِن نَفسِه)[5]

تصرف در مال شخص مسلمان بدون رضايت او جايز نيست .

اين روايت دلالت بر يک قاعده عام دارد و آن، اينكه در اموال هيچ كس ـ اعم از مرد يا زن ـ نمي توان بدون رضايت او تصرف كرد؛ بنابراين تا وقتي كه تخصيصي وارد نشده است كه به شوهر اجازه تصرف در اموال زن را بدهد، طبق اين قاعده مرد حق هيچ گونه دخالتي در اموال زن را ندارد.

همچنين اسلام با تشريع سهم الارث، مهر و نفقه و حق مطالبه اجرت در مقابل كارهاي خانگي، بر استقلال اقتصادي زن نيز تأكيد كرده و مردان را موظف به رسميت شناختن اين حقوق نموده است.

در انواع مختلف حقوق، مالكيت و استقلال در تصرف اموال منقول و غير منقول سايرشئون تابعه آن از تجارت، عطيه و بخشش، رهن، قرض، صلح، شركت، مضاربه و سرمايه گذاري، حواله، كفالت، وقف، قوانين افلاس و محجوريت، اجاره، كشاورزي و مزارعه، باغداري، مساقات، ضمان، عاريه، وصيت و واگذاري اموال به اشخاص، شفعه، قرارداد هاي بازرگاني و غير آن، جعاله و احياي اموات، براي زنان و مردان تبعيضي وجود ندارد و آنان در اين حقوق مساوي اند[1].

دين مقدس اسلام براي زنان تصرفات وحقوق گوناگون اقتصادي و مالي را قايل شده و از هر نظر براي زنان حقوق اقتصادي در نظر گرفته شده است. يعني زنان ميتوانند مالي را بدست آورند و هم براي شان حق داده شده كه به عنوان يک مالک در آن تصرف كنند و يا آنرا نگهدارند، البته اين نكته نيز در خور غور است زنان در همه شيؤن اجتماعي و اقتصادي و سياسي شان بايد سه موارد ضروري را رعايت كنند: يكي حفظ حجاب اسلامي دوم عدم اختلاط و خلوت با نامحارم و سوم هم اذن خروج از خانه كه ذيلاً آنرا به بررسي ميگيريم:

زنان و حق مالكيت:

هرگاه به قرآن كريم و احاديث نبوي ﷺ رجوع شود به روشني تمام واضح ميگردد كه اسلام با صراحت براي زنان حق مالكيت قايل شده و براي آنان منحيث يک موجود مستقل و عالي بشري حق داده كه مانند مرد تصرف مالكانه داشته و معاملات تجارتي انجام دهد. قرآنكريم در اين زمينه ميفرمايد: **(وَلا تَتَمَنَّوْا ما فَضَّلَ اللهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلى بَعْضٍ لِلرِّجالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّساءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ وَسْئَلُوا اللهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللهَ كانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيماً.)**[7]

ترجمه:(زنهار آنچه را خداوند به [سبب] آن بعضی از شما را بر بعضی [دیگر] برتری داده آرزو مکنید برای مردان از آنچه [به اختیار] کسب کرده‌اند بهره‌ای است و برای زنان [نیز از آنچه] به اختیار] کسب کرده‌اند بهره‌ای است و از فضل خدا درخواست کنید که خدا به هر چیزی داناست .)

اين آيه شريفه مؤيد حق يكسان ومساوي زنان براي جستجو كار وكسب ودر آمد آنان است. به اساس شريعت اسلامي شوهر بدون اذن اجاره زن در مال و ملكيت او تصاحب مالكانه نمي تواند، يعني آنرا نه فروخته، نه هبه و نه كدام تصرف ديگر ميتواند.

با وجودآنكه شواهد اساسي در قرآن و احاديث، زنان را از لحاظ مالكيت داراي حقوق مساوي با مردان مي دانند، مگر بعضي عنعنات خلاف شريعت اسلامي در افغانستان گرايش به ممانعت از اين حق زنان دارند.

همان گونه كه گفته شده در كشور ما افغانستان زنان قانوناً از حق مالكيت محروم نشده اند و هيچ نوع محدوديت براي شان وضع نشده است.و به اين حق شان توسط قانون احترام گرديده است. ولي عملاً زنان نتوانسته اند از اين حق به صورت همه جانبه استفاده كنند.

در مادة (۴۰ قانون اساسي افغانستان آمده)ست:

« ملكيت از تعرض مصؤن است هيچ شخص از كسب ملكيت و تصرف در آن منع نميشود، مگر در حدود احكام قانون.[۸]

در قوانين بين المللي هم به حق حاكميت احترام صورت گرفته است. چنانچه در مادة (۱۷) اعلامية جهاني حقوق بشرو شهروند مصوب ۲٦ اگست ۱۷۸۹ مجلس مؤسسان فرانسه امده است: « ملكيت حق هر شخصي است و هيچ كس را نمي توان از آن محروم ساخت مگر به موجب قانون.»[۹]

نظر به اين كه ملكيت حقي است مقدس و نقض ناشدني، هيچ كس را نمي توان از آن محروم ساخت مگر وقتي كه ضرورت اجتماع كه قانوناً مورد نظر قرار گرفته باشد، به طور مسلم مقتضي آن باشد، به شرط آن كه تفويض عادلانه و مقدم رعايت شود.[۱۰]

زن و حق كار:

حق كار يكي ديگر از حقوق اجتماعي است كه معمولاً در قوانين مختلف كشورها به آن توجه شده كم و كيف آن از ابعاد مختلف تعيين مي‌شود. در اينجا براي بررسي اين مسأله در ارتباط با زنان ابتدا نظر اسلام و پس از آن نظر قانون اساسي افغانستان و قوانين بين المللي را مورد بررسي قرار مي‌دهيم. آيا از نظر اسلام و قوانين افغانستان زنان مي‌توانند كار كنند؟

ادله جواز اشتغال زنان

به دنبال اثبات استقلال اقتصادي زن در اسلام و بررسي ديدگاه اسلام در زمينه اشتغال زنان و حضور آنان در اجتماع كه بستر شكل گيري اشتغال آن ها مي باشد به ذكر برخي از آيات و روايات مربوط به آن مي پردازيم كه از آن ها مي توان به جواز فعاليت هاي اقتصادي زنان و شرايط و ويژگي هاي آن پي برد.

الف) قرآن كريم

خداوند، در سوره قصص از دختران حضرت شعيب(ع) نام مي برد كه به كار چوپاني اشتغال داشته اند. آن‌ها به علت كهولت سن پدر، جايگزين او در كار نگهداري از گوسفندان شده بودند كه براي سيراب نمودن گوسفندان خود نيز هميشه تا پايان كار ديگر چوپانان صبر مي كردند و سپس به گوسفندان خود آب مي دادند:

(قالَتا لا نَسْقي حَتّي يصْدِرَ الرِّعاءُ) [۱۱] «گفتند ما آن ها را آب نمي دهيم تا چوپان ها همگي خارج شوند».

دختران حضرت شعيب(ع) به دليل عفاف و تحجب خود تا پس از رفتن چوپانان مرد، از سيراب نمودن گوسفندان خودداري مي كردند تا اينكه حضرت موسي(ع) گوسفندان آن‌ها را سيراب نمود.

آن دو اين داستان را براي پدرشان بازگو كردند و حضرت شعيب(ع) تصميم گرفت براي جبران خدمت موسي(ع) او را به خانه اش دعوت كند؛ به همين منظور يكي از دختران خود را به نزد موسي(ع) فرستاد) : (فَجاءَتْهُ إِحْداهُما تَمْشي عَلَي اسْتِحْياءٍ) [۱۲] ؛ «پس يكي از آن دو به سراغ او آمد، در حالي كه در نهايت حيا گام بر مي داشت».

خداوند در بيان اين آيات، به خوبي كيفيت حضور زنان در اجتماع را تشريح كرده است.

در آيه ديگري نيز آمده است:

(فَلا جُناحَ عَلَيكُمْ فيما فَعَلْنَ في أَنْفُسِهِنّ بِالْمَعْرُوفِ) [۱۳] (باكي بر شما نيست، در آن اموري كه زنان در رابطه با خود و از روي معروف انجام مي دهند).

اطلاق و عموم اين آيه، شامل اتخاذ شغل نيز مي شود؛ يعني اگر زنان بخواهند در بخشي از زندگي خود كه فارغ از انجام حقوق ديگران است، به فعاليت‌هاي اقتصادي و يا اجتماعي بپردازند، مانعي ندارد؛ به شرطي كه طبق فرموده قرآن بر اساس معروف يعني اصول عقلاني و انساني و عرف جامعه (با حفظ حجاب اسلامي و عدم اختلاط با مردان بيگانه) باشد براي مثال شغلي كه منافاتي با حيثيت خانوادگي و وظايف زندگي مشترك نداشته باشد.

براي روشن شدن بيشتر موضوع مي توان گفت: شايد براي اثبات اين ادعا كه اسلام به زنان حق كار داده است يكي از بهترين راه ها اين باشد كه بدانيم نه تنها در تاريخ اسلام، كار كردن زنان يكي از سيره‌هاي مورد قبول مسلمانان بوده بلكه در زمان خود پيغمبر اسلام ﷺ و با تأييد آن حضرت زنان عملاً به كارهاي مختلف اجتماعي از كارهاي نظامي گرفته تا كارهاي خياطي و طبابت وغيره مشغول بودند. در اين مورد اگر به تاريخ اسلام مراجعه شود و با اين ديد مورد بررسي قرار گيرد شايد ده‌ها نمونه از مشاغلي را كه در صدر اسلام زنان به آنها مشغول بودند بتوان يافت ولي ما در اينجا به طور نمونه چند نوع از اين شغلها را ذكر مي كنيم:

مشاغل خدماتي زنان:

كارگشايي، نان پزي، نظافت و خدمات منزل كه در زمره كارهاي خدماتي عصر رسالت به شمار مي رفت براي زنان مجاز بوده است. در خصوص كارگشايي، نصي از دورة حضرت رسول ﷺ به دست نيامده، ليكن اين معنا به خوبي از سيره ياران آن حضرت ﷺ فهميده مي شود.

نان پزي زنان از مشاغل رايج آن زمان)وده است. از گزارش ابن حجر(رح بر مي‌آيد كه اين واژه (به معناي امروزي در آن دوره متداول بوده)ست. او در اين باره چنين نوشته است:

وَكَانَتْ فِضَّةُ النُوبِيَّةُ تُشَاطِرُهَا الخِدمَةُ فَعَلَّمَهَا رَسُولُ اللهِ(صلي اللهُ عَلَيهِ وَسلّم دُعَاءً تَدعُو بِهِ فَقَالَت لَهَا أَتَعجَنِينَ أَوتَخبُزِينَ؟ فَقَالَت بَل اَعجِنُ يَا سَيِّدَتي وَ اَحتَطِبُ فَذَهَبَت وَ احتَطَبَت

(فضة نوبيه [كنيز فاطمه بوده است] به خدمت نان‌پزي سهم مي گرفت. پيامبرﷺ دعايي به او مي‌آموخت. پس فاطمه (رضي الله عنها) به او گفت: آيا خمير مي‌كني يا نان مي‌پزي؟ فضه جواب داد: اي بانوي من! بلكه خمير مي كنم و هيزم تهيه مي نمايم. سپس[بيرون] رفت و هيزم جمع كرد).[۱٤]

جمله « تُشَاطِرُهَا الخِدمَةُ » با توجه به ريشه و معناي آن به چند صورت ميتواند تفسير شود:

الف) اگر منظور، نان‌پزي و نانوايي باشد، بدان جهت كه براي تهيه و پخت نان چند نفر دخالت دارند و هر يك شطري (بخشي) از كار را انجام مي دهند، چنان كه فِضه، جمع آوري هيزم و خمير كردن را پذيرفت و حضرت زهرا(رضي الله عنها) نان پخت.

ب) اگر منظور، حق‌العمل كاري باشد، يعني آن زن، خدمت خود را به شرط دريافت بخشي از حاصل كار، انجام دهد.

مشاطره يك عنوان حقوقي است كه در فارسي به معني حق العمل كاري است. اين عنوان غير از مضاربه، مزارعه و مساقات است.

ج) منظور از *شطر* بخشي از زمان خدمت باشد، يعني خدمت او نيمه بود يا در بخشي از زمان انجام مي شد و به تعبير امروزي، كار خدماتي او به صورت پاره وقت انجام مي‌گرديد.

به هرحال، هرچه باشد خدمت نان‌پزي يكي از كارهاي زنان صدر اسلام بوده است. خدمت زنان در مسجد كه جزو اماكن عمومي و مقدس اسلامي محسوب مي‌شود، از جمله كارهايي بوده كه در عصر رسالت انجام مي شده است .

ابوهريره ﷺ مي‌گويد: « زن سياه چهره اي مسجد پيامبر ﷺ را تميز مي كرد. چندي گذشت و پيامبر او را نديد. از حال او جويا شد يارانِ گفتند: وي از دنيا رفته. پيامبرﷺ فرمود: چرا مثل هميشه از من اذن نگرفتيد؟ (گويا ياران پيامبر ﷺ مراسم كفن و دفن آن زن را كوچك شمرده و بدون اطلاع آن حضرت ﷺ مراسم را بجا آورده و به خاك سپرده بودند سپس فرمود: مرا به قبر آن زن راهنمايي كنيد. پس از آن، رسول خدا سر قبر او حاضر شد و نماز خواند».[۱۵]

به جز اين زن (ام محجن) زن يا زنان ديگري نيز به نظافت مسجد مشغول بوده‌اند و حضرت رسول ﷺ علاوه بر آن كه آنها را منع نكرده، به آنان اظهار محبت نيز كرده است.[۱۶]

علاوه بر اين، روايات فراواني در خصوص خدمت زنان به خانواده‌ها در دست است. در اين روايات خصوصيات كنيزكان، شيوه برخورد با آنان، موضوع محروميت و مسايل متفرقه ديگري مطرح شده است.

خدمتكاري زنان شوهردار و زنان آزاده نيز در آن زمان معمول بوده است. نمونة روشن اين موضوع، اسماء بنت عميس و ام ايمن هستند كه در خانه حضرت زهرا(رضي الله عنها) خدمت مي‌كرده اند.

زنان كارهاي اداري بازار:

شفا، زني كه از بيعت كنندگان نخست و از مهاجران بوده، در رديف زيركترين زنان صحابي قرار داشته است.ابن حجر در باره او مي نويسد:

«كَانَت مِن عُقَلاءِ النِّسآءِ وَ فُضَلائِهِنَّ وَ كَانَ رَسُولُ اللهِ (صَلي اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم يَزُورُهَا وَ يَقِيلُ عِندَهَا فِي بَيتِهَا ... كَانَ عُمَرُ يُقَدِّمُهَا فِي الرَّأي وَ يَرعَاهَا وَ يُفَضِّلُهَا وَ رُبَّمَا وَلّاهَا شَيئًا مِن أمرِ السُّوقِ».[۱۷]

ترجمة (وي از زنان عاقل و فاضل بود. حضرت پيامبر ﷺ به ديدن او مي رفت و عمر ﷺ او را در نظرخواهي مقدم و محترم مي‌داشت و بر ديگران ترجيح مي داد و چه بسا چيزي از كار بازار را به او واگذاشته بود). غير از خانم شفا كه از نخبگان ياران پيامبر ﷺ بوده و به دستور آن حضرت ﷺ به عايشه(رضي الله عنها و فضه، علم طب و خط آموخته، نام زن ديگري به اسم «سَمرا بنت نهيك» مطرح است كه در كار بازار، متصدي پست «احتساب» بوده است.

خياطي:

خياطي از جمله كارهاي خانگي زنان است كه سابقه آن در دورترين نقطه تاريخ به چشم مي خورد. با اين حال، خياطي به عنوان يك حرفه خاص در محيطهاي خانواده مطرح نخواهد بود بلكه به عنوان شغلي سودآور كه جنبه عمومي دارد، قابل بحث است. عده‌اي خرازي را چنان كه از ريشه لغوي آن برمي‌آيد نوعي خياطي گرفته اند البته در صورتي كه به دوختن پوستين و بالش و متكا اختصاص يابد. همچنين گفتيم كه زينب همسر پيامبر اكرمﷺ به اين حرفه اشتغال داشته و حاصل كار خود را مي فروخته است.

اگر خياطي را تنها به دوخت و دوز لباسها و نيازمنديهاي منزل اختصاص دهيم باز هم به عنوان يك شغل اهميت خود را از دست نمي دهد و از هنر زنان نمي‌كاهد زيرا اين كار وظيفه زن نيست.

در روايتي آمده است كه كثير بن عبيد بر ام المؤمنين عايشه(رضي الله عنها) وارد شد و ملاحظه كرد كه عايشه مشغول دوختن جامه مي‌باشد. و همچنان در صحيح البخاري به روايت سهل بن سعد روايت است كه گفت زني جامه اي به نام بُردَه" آورده بود كه به رسول الله ﷺ گفت " من اين جامه را با دست خود بافته ام و آن را برتو مي پوشانم[۱۸] .

ام سنان اسلميه وقتي كه عازم جنگ خيبر بود، نزد حضرت محمد ﷺ آمده عرض كرد: اي رسول خدا ﷺ با شما مي‌آيم كه مشكها را بدوزم[۱۹] .

از اين مطلب روشن مي شود كه دوزندگي زنان به خياطي در محيط منزل محدود نمي شده و جنبه عمومي و فراگير داشته است. جامعه آن روزگار مثل عصر حاضر به خياط زن نياز داشته بخصوص كه اسباب دوخت و دوز و سوزن براي همه فراهم نبوده است هر زني كه سوزن و ابزار خياطي داشته جزو افراد سرشناس به حساب مي آمده است.

تجارت:

تا حدودي تمام مسلمانان جهان، شرح حال حضرت محمد ﷺ و ابتداي آشنايي ايشان با حضرت خديجه(رضي.الله عنها) را مي‌دانند عامل ظاهري اين پيوند، شناختي بود كه حضرت خديجه(رضي الله عنها) از سفر تجارتي پيامبر ﷺ پيدا كرده بود.

خديجه(رضي الله عنها) زن توانا و قدرتمند جزيرة عرب بود. او از چهره‌هاي بارز و از تاجران سرشناس عربستان و كشورهاي همجوار آن بوده كه ارقام عمدة از كالاهاي مورد نياز را خريد و فروش مي‌كرد. بعد از رسالت حضرت محمد ﷺ آن ثروت انبوه در راه اسلام هزينه شد تا آيين جديد بتواند به اهداف خود دست يابد. بجز حضرت خديجه (رضي الله عنها) زنان ثروتمند ديگري به خريد و فروش كالا اشتغال داشته اند كه گاه خدمت پيامبر ﷺ رسيده احكام تجارت اسلام را از ايشان مي‌آموخته اند. گرچه مؤرخان به علت فراواني تاجران زن در عصر رسالت، موضوع يادشده را گزارش نكرده اند، اما به تناسب موضوعات ديگر، نمونه هاي آن در احاديث آمده است.

فروشندگي:

دست فروشي و حق العمل كاري زنان از ديگر نمونه‌هاي اقتصادي تاريخ سده اول است. زن عصر رسالت با تأييد پيامبر گرامي اسلام ﷺ حق داشت به دست فروشي اشتغال ورزد.

تعدادي از زنان عصر حضور پيامبر ﷺ به عطر فروشي اشتغال داشته اند. اينان به صورت دوره گرد، به خانه‌هاي مردم مراجعه كرده، كالاهاي خويش را عرضه مي كردند. تاريخ اسلام از زنان فروشنده‌اي نام برده كه براي فروش عطر به منزل رسول خدا ﷺ مي‌آمدند[۲۰].

روزي پيامبرﷺ وارد منزل شد، در حالي كه بوي عطر به مشام مي‌رسيد. آن حضرتﷺ فرمود: من بوي خانم «حولاء» (عطر فروش) را استشمام مي كنم، او نزد شما آمده است؟ آيا از او چيزي خريده ايد؟[۲۱]

و همچنان در دوران خلافت عمر ﷺ عبدالله بن ربیعه از یمن براي مادرش رُبَیِّع بنت مَعوِذ عطر مي فرستاد و مادرش عطر ها را به صورت بیع مهلت دار مي فروخت يعني وقتيكه حقوق خريداران از طرف ولي امر مسلمين به آنها پراخت مي شد پس از آن مادر عبدالله پول عطر ها را دريافت مي كرد و از آن براي خود شغلي تدارک ميديد.[۲۲]

به هرحال، اين نمونه ها زياد است كه يا بايد آنها را در كتب تاريخ يا كتب روايات جستجو كرد و اين نمونه ها نشان مي دهد كه زنان در عرصه‌هاي مختلف اجتماعي حضور داشته و فعالانه كار مي‌كرده اند و به استناد روايات حضرت رسول گرامي اسلامﷺ و صحابه كرام ﷺ آن حضرت ﷺ يا ترويج دهندة كار آنان بوده يا حداقل كار آنان را پذيرفته بودند.

البته كارهاي كه ذكر شد از مشاغلي است كه در صدر اسلام، زنان به صورت محدود يا گسترده عهده دار آن مي شده اند. و واضح است كه ذكر اين موارد به معناي دعوت به شغلهاي يادشده نيست چنان كه به معناي محصور ساختن به اين موارد نيز نمي باشد. هدف از ذكر اين موارد تأكيد بر اين است كه اشتغال زنان خود به خود امري ناپسند يا ممنوع نيست بلكه در بسياري موارد پسنديده و حتي در حد واجب كفايي و يا عيني مي باشد.

بنابراين در احكام اسلامي هيچ شغل مشروع و قانوني براي زنان حرام نمي باشد و اسلام آن را براي زنان اجازه داده است. البته نكاتي نيز وجود دارد كه به طور كلي زن و مرد در مقام كار كردن آنها را رعايت كند اين نكات ربطي به زن بودن يا مرد بودن كار و كارگر ندارد و بايد به طور كلي در تمام كارها و تمام كارگرها آن را رعايت كند. برخي، چهار مصلحت را به عنوان اموري كه در مقام كار بايد در نظر گرفت ذكر كرده اند. اين چهار مصلحت عبارت اند از:

مصلحت جامعه. تا در يابيم كه واگذاري اين شغل به مرد و يا زن براي جامعه چه پيامدهاي خواهد داشت؟

مصلحت خانواده. خانواده يک اصل در اسلام محسوب مي شود و بايد استحكامش حفظ شود و در واگذاري كار براي زنان بايد مصلحت خانواده در نظر گرفته شود.

شرايط فردي اشخاص. يعني تصدي همان شغل تا چه حد به مصلحت فرد است كه آن را عهده دار شود .

امكانات و قدرت. بايد ديده شود كه چه كسي آن كار را بهتر انجام مي‌دهد

براي هر زن ومرد مسلمان ضروري است كه از حدود مقرره شرع تجاوز نكنند. و اموري كه شريعت اسلامي براي حفظ كرامت و عفت زن شرط گذاشته است مراعات نمايد همانند اختلاط با مردان، خلوت با نامحارم، خود آرائي و ازكارهاي شاقة فزيكي اجتناب نمايد.

حقوق اقتصادي زنان از نظر قوانين افغانستان

با توجه به اين كه در اسلام حق كار از زنان گرفته نشده قوانين افغانستان كه مبتني بر آن است زنان را از كار منع نكرده است. يعني در قوانين افغانستان هم حق كار براي زنان داده شده است. چنانچه در ماده ٤٨ قانون اساسي افغانستان آمده است: «كار، حق هر افغان است.[۲۳]

در اين حكم افغان را به مرد بودن قيد نكرده است بلكه مطلق گفته كه هر افغان حق كار دارد اعم از اين كه مرد باشد يا زن. در ماده ديگر نيز تلويحاً همين معنا و همين حكم را تأييد كرده و در باب استخدام افراد كشور مي گويد:

«اتباع افغانستان بر اساس اهليت و بدون هيچگونه تبعيض و به موجب احكام قانون به خدمت دولت پذيرفته مي شوند».[۲٤]

اين كه استخدام اتباع (به صراحت همين قانون اساسي شامل زنان نيز مي شود)[۲۵] را در ادارات دولتي نه تنها به شرطي از شروط قيد نكرده بلكه تصريح كرده كه افراد (اعم از زن و مرد بدون هيچگونه تبعيض به شمول تبعيض جنسيتي) مي‌توانند در ادارات و كارهاي دولتي پذيرفته شوند به صورت ضمني به معناي آن است كه زنان نيز حق دارند كار كنند.

اما در چوكات و محدوده كه شريعت اسلامي و عرف پسنديده افغاني آنرا علامة صحت ميگذارد.

نتيجه گيري

آنچه تا اين جا خوانده آمديم به روشني واضح گرديد كه شريعت اسلامي حقوق اقتصادي زنان را به عنوان حقوق ثابته آنها معرفي نموده و به زنان به عنوان مالک و متصرف مال حق داده تا در حيطه ملكيت خويش هرگونه تصرف مالكانه كه بخواهد (البته تحت قيودات شريعت بنمايد.

چنانچه برايش حق داده تا كار و مشاغلي كه مناسب حيثيت و توان وي بوده نيز با در نظر گرفتن شرايط موضوعه براي شان، انجام دهند.

حقوق كه اسلام در عرصه اي اقتصادي براي زنان قايل گرديده اعم از حق مالكيت، كار و مشاغلي خدماتي، امور اجتماعي خريد و فروش در بازار و همانند اينها همه آن بيانگر ارج گذاري اسلام عزيز به زنان و حقوق آنها است.

واين حقوقي اقتصادي كه اسلام آنرا براي زنان تعين نموده در قوانين وضعي و اسناد بين المللي نيز به برخي از آن پرداخته شده و بعضا هم ممكن در آن از حد گذري و افراط نيز شده باشد.

مراجع و مآخذ:

1 - سورة النساء : ١٩

2 - همان: 32

3 همان : ٧

٤ تفسير نمونه، ج ٣، ص ٣٦٤.

5- سنن الكبري للبيهقي ج ٨ ص ١٨٢

٦ - حقوق زن در اسلام و جهان، يحيى نورى، ص ٦٤.

٧- سورة نساء آية ٣٢

٨- قانون اساسي افغانستان مصوبه ١٢ جدي ١٣٨٢، مادة (٤٠)

٩- و يژه اسناد بين المللي، نشرات كميسون مستقل حقوق بشر، اعلاميه جهاني حقوق بشر ماده (١٧)

١٠- مرجع سابق

11 - القصص : ٢٣

12 -همان : ٢٥

13 - سورة البقرة : ٢٣٤

١٤ - الاصابه في تميز الصحابه، ابن حجر العسقلاني ، دار احياء التراث العربي، بيروت، ١٣٢٨ه.ق.، ج٨، ص١٦٧

١٥ - صحيح البخارى، ،ابو عبدالله محمد بن اسمعيل البخاري، ناشر: دار ابن كثير، اليمامة ، بيروت

شماره حديث: ٤٤٨، مسلم شمارة حديث: ٢٢٥٩ و حسن الاسوه , باب ماورد فى كون المرأ خليفة فى النساء ص٢٢٤ ـ ٢٢٥

١٦ - الاصابة فى تميز الصحابة ، ابن حجر، ج٨، ص١٨٧

١٧ - الطبرانى، المعجم اللكبير ، سليمان بن احمد الطبرانى، ج ٢٤ ص ٣١١ شماره ٧٨٥ ، مكتبه العلوم و الحكم ، موصل. تهذيب الكمال ، يوسف بن الزكى المزى ج ٣٥ ص ٢:٧ ، موسسة الرسالة بيروت الاصابة ج ٧ ص٧٢٧ شماره ١١٣٧٢ دار الجيل ، بيروت

18- صحيح البخارى ج ٢ صـ٧٣٧

١٩ - الطبقات الكبرى، محمد بن سعد بن منيع ابوعبدالله، البصرى الزهرى، ناشر: دارصادر، بيروت سال١٩٦٨م ج ٨ صـ ٢٩٢

٢٠ - الاصابة فى تميز الصحابة ، ابن حجر، ج٨، ص ١٩١

,٢١ - تراجم اعلام النساء ج٢ ص٣٤

22- الاصابة فى تميز الصحابة، ج ٤ صـ٤٤٥

٢٣ - قانون اساسي، ماده ٤٨

٢٤ - همان، ماده ٥٠

٢٥ - همان، ماده ٤٠